

A megbocsátás

Egyszer azt mondtam, hogy a tisztaság a legnépszerűtlenebb keresztény erény. De nem vagyok biztos benne, hogy igazam volt. Azt hiszem, van még egy ennél is népszerűtlenebb. A keresztény parancsolatban meg van írva: "Szeresd felebarátodat, mint tenmagad!" S mivel a keresztény erkölcs szerint a "felebarátod" fogalmába beletartozik az "ellenséged" is, így szembetalálkozunk azzal az irtózatossággal, hogy bocsássunk meg ellenségeinknek.

Mindenki azt vallja, hogy a megbocsátás szép gondolat, egészen addig, amíg alkalmazni nem kell, ahogy nekünk kellett a háború alatt. Akkor aztán a téma pusztán említése is ingerült méltatlankodást vált ki. Nem azért, mert az emberek a megbocsátást túl nagy és túl nehéz erénynek gondolják, hanem mert gyűlöletesnek és megvetendőnek tekintik. "Az ilyen beszéd tőlémelyeg a gyomrom" - mondják. S talán az olvasók fejében már meg is fogalmazódott a kérdés: "Kíváncsi lennék, hogy érezné magát, ha lengyel vagy zsidó lenne, és a Gestapónak kellene megbocsátania?" Én magam is nagyon kíváncsi lennék. Éppen úgy, mint amikor a kereszténység azt tanítja, hogy még akkor sem szabad megtagadnom hitemet, ha ez megment a kínhaláltól. Nagyon kíváncsi vagyok, mit tennék ilyen helyzetben! Nem azt igyekszem elmondani önöknek ebben a könyvben, hogy én mit tudnék tenni - nyilván nagyon keveset -, hanem arról beszélek, mit jelent a kereszténység. A kereszténységet nem én találtam ki. S lám, a kellős közepén ezt találjuk: "S bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek!" Nincs a leghalványabb utalás sem arra, hogy más feltételek mellett nyernénk bocsánatot. Teljesen világos, hogy ha nem bocsátunk meg, nekünk sem bocsátanak meg. Nincs más lehetőség! Mit kell hát tennünk?

Meglehetősen nehéz a helyzet, de úgy vélem, két dologgal könnyíthetünk rajta. Amikor matematikát kezdünk tanulni, nem a differenciálszámítással kezdjük, hanem egyszerű összeadással. Ugyanígy, ha tényleg meg akarjuk tanulni a megbocsátást (s minden azon múlik, hogy valóban akarjuk-e), akkor talán célszerűbb valami egyszerűbb feladattal kezdeni, mint a Gestapo. Például kezdheti valaki a férjével vagy a feleségével, a szüleivel vagy a gyermekeivel, vagy a legközelebbi rendőrrel (N.C.O.) - megbocsátva valamit, amit a múlt héten tettek vagy mondtak. Ez egy ideig valószínűleg eltart majd. Azután megpróbálhatjuk megérteni, pontosan mit is jelent, hogy szeressük felebarátainkat úgy, mint önmagunkat. Jó, de tulajdonképpen hogyan is szeretjük magunkat?

Most, hogy erre gondolok, nem mondhatnám, hogy elfogultságot vagy szeretetet éreznék magam iránt, sőt még csak nem is mindig élvezem a magam társaságát. Így hát nyilvánvaló, hogy a "szeresd felebarátodat" nem azt jelenti, hogy "kedveld őt" vagy "tartsd vonzónak". Ezt már korábban is látnom kellett volna, hiszen próbálkozással nyilván nem érezhetünk szeretetet valaki iránt. Jó véleményemmel vagyok magamról, vagy rendes fickónak tartom magam? Azt hiszem, néha igen (s ezek kétségtelenül a legrosszabb pillanataim), de nem ezért szeretem magam. Valójában fordítva van: önmagam iránti szeretetem miatt gondolom magamat rendesnek, de nem azért tartom magam rendesnek, mert szeretem magam. Ezért nyilván ellenségeim szeretete sem azt jelenti, hogy rendesnek tartom őket. Ez óriási megkönnyebbülést jelent. Ugyanis sok ember azt gondolja, hogy az ellenségeinknek való megbocsátás azt jelenti, állítsuk őket úgy be, mintha alapjában véve nem is volnának olyan rossz fickók, pedig hát egészen nyilvánvaló, hogy azok. Menjünk egy lépéssel tovább! Legvilágosabb pillanataimban nemcsak hogy rendes fickónak nem látom magam, hanem tudom, hogy valójában nagyon is

rossz ember vagyok. Némely cselekedetemre borzadva és utálattal tekinthetek. S ahogy most erre gondolok, visszaemlékezem a keresztény mesterek régi mondására, hogy a rossz embernek a cselekedeteit kell gyűlölnöm, nem magát az embert; vagy, ahogy ők fogalmazták, gyűlöljem a bűnt, de ne a bűnöst.

Hosszú ideig ostoba, szörszálhasogató megkülönböztetésnek tartottam ezt: hogyan lehet valamit gyűlölni úgy, hogy elkövetőjét ne gyűlöljem? Azonban évekkel később eszembe jutott valaki, akivel szemben így viseltetem egész életemben: nevezetesen saját magam. Bármennyire is nem tetszett saját gyávaságom, önhittségem vagy kapzsiságom, továbbra is csak szerettem magamat. S e téren a lehető legkisebb nehézség sem merült fel. Sőt az igazi oka annak, hogy miért gyűlöltem ezeket a dolgokat, az volt, hogy szerettem magát az embert. S éppen mert szerettem magam, azért találtam sajnálatosnak, hogy olyan ember vagyok, aki ilyeneket cselekszik. Következésképpen a kereszténység egy fikarcnyival sem akarja csökkenteni azt a gyűlöletet, amit a kegyetlenséggel vagy az álnoksággal szemben érzünk. Ezeket gyűlölünk kell.

Egyetlen szót sem kell elhallgatnunk arról, amit ezekről mondtunk. De a kereszténység azt kívánja tőlünk, hogy olyan módon gyűlöljük ezeket, mint a magunkban felismert dolgokat: sajnáljuk, hogy az illető ilyen dolgokat követett el, remélve, hogy ha egyáltalán lehetséges, valahogyan, valamikor és valahol kigyógyul ezekből, és újra emberré válik.

Ám az igazi próba most következik! Tétélezzük fel, hogy valaki súlyos kegyetlenségekről olvas az újságban. Majd tegyük fel, hogy valami olyasmi kerül elő, ami arra utal, hogy a történet talán nem is teljesen igaz, és korántsem olyan szörnyű, ahogy megírták. Vajon ilyenkor az-e az első reakciónk, hogy "Hála Istennek, mégsem olyan rosszak az emberek!", vagy csalódottságot érzünk, sőt határozottan ragaszkodunk az első történethez pusztán azért az élvezetért, hogy ellenségeinket a lehető legrosszabbnak lássuk? Ha a második eset áll fenn, akkor attól tartok, ez lesz az első lépés abban a folyamatban, amelynek során végül magunk is ördöggé válunk. Lássuk csak! A folyamat azzal kezdődik, hogy azt szeretnénk: a fekete volna egy kicsit feketébb. S ha ennek a kívánságunknak helyt adunk, akkor később azt fogjuk kívánni, hogy a szürkét feketének lássuk, majd magát a fehéret is. Végül nem tudjuk majd megállni, hogy mindent - Istent, barátainkat és magunkat is beleértve - rossznak lássunk, és nem leszünk rá képesek, hogy szakítsunk ezzel: mindörökre bezárjuk magunkat a tiszta gyűlölet világába.

Most menjünk megint egy lépéssel tovább! Azt jelenti-e ellenségeink szeretete, hogy büntetés nélkül hagyjuk őket? Nem, hiszen önmagam szeretete sem azt jelenti, hogy nem kell alávetni magam a büntetésnek, akár a halálbüntetésnek is. Ha gyilkosságot követett el valaki, a helyes keresztény magatartás az lenne, ha feladná magát a rendőrségen, és felakasztaná. Ezért nézetem szerint tökéletesen rendjén való, ha egy keresztény bíró halálra ítél valakit, vagy ha egy keresztény katona megöli az ellenséget. Mindig is ezt gondoltam, amióta keresztény vagyok, már jóval a háború előtt is így gondolkodtam, sőt a mai békeidőkben is ez a véleményem. Nincs értelme idézni: "Ne ölj!" Két görög szó van erre a fogalomra: az eredeti szó az "ölni", a másik a "gyilkolni". S amikor Krisztus ezt a parancsolatot említi, a "gyilkolni" szót használja három beszámoló - Máté, Márk és Lukács szerint is. Ha jól tudom, ugyanez a megkülönböztetés létezik a héberben is. Nem minden ölés gyilkosság, mint ahogy nem minden nemi aktus házasságtörés. Amikor katonák keresték fel Keresztelő Szent Jánost, és azt kérdezték tőle, mit cselekedjenek, távolról sem ajánlotta nekik, hogy ott kell hagyniuk a hadsereget, és Krisztus sem mondta ezt, amikor a római századossal, a centurióval találkozott. A lovagság eszméje - a fegyverben lévő keresztény a nemes ügy védelmében - az egyik legnagyobb keresztény gondolat. A háború rettenetes dolog, s őszintén tisztellem a becsületes pacifistát, bár úgy gondolom, teljesen téves az elképzelése. Amit nem értek, az a bizonyos félpacifizmus, amely manapság azt sugallja az embereknek, hogy bár harcolni kell, ezt megnyúlt ábrázattal kell tenni, mintha szégyellnénk. Ez

az az érzés, amely sok nagyszerű, fiatal keresztényt foszt meg valamitől, amihez joga volna; valamitől, ami természetes kísérője a bátorságnak, egy bizonyos jókedvtől és lelkesedéstől.

Gyakran gondolkodom arra, hogy vajon milyen lett volna, ha szolgáltam volna az első világháborúban, és én meg egy fiatal német egyszerre öltük volna meg egymást, s a halálunk utáni pillanatban azonnal összetalálkoztunk volna. Nem tudom elképzelni, hogy bármelyikünk is neheztelt volna a másikra, vagy akár zavarban lett volna. Azt hiszem, jót nevettünk volna.

Elképzelem, hogy valakiben most a következő kérdés fogalmazódik meg: "Ha szabad elítélni az ellenség cselekedeteit, s megbüntethetjük, sőt megölhetjük őt, akkor mi a különbség a keresztény erkölcs és a hétköznapi felfogás között?" Egy egész világ! Gondoljunk csak bele, mi, keresztények úgy hisszük, hogy az ember örökkévaló! Ezért ami igazán számít: azok a parányi kis jelek vagy fordulatok a lelkünk belsejében, közepén, amelyek hosszú távon mennyei vagy ördögi teremtménnyé alakítanak bennünket. Ölhethetünk, ha szükséges, de nem szabad gyűlölnünk, és élveznünk a gyűlöletet. Büntethetünk, ha szükséges, de nem szabad élveznünk a büntetést. Más szóval, egyszerűen ki kell irtani magunkból valamit: a bosszúvágyat, a megtorlás igényét. Nem gondolom, hogy bárki el tudná most határozni, hogy soha többé nem fog ilyet érezni. A dolgok nem így szoktak történni. Arra gondolkodom, hogy valahányszor felüti a fejét, nap-nap után, évek múltával, egész életünkben, azonnal fejbe kell kólintanunk. Nehéz munka, de nem lehetetlen. Még amikor ölni vagy büntetni kell, akkor is úgy érezzünk az ellenség iránt, ahogy magunk iránt; azt kívánva, hogy bárcsak ne lenne rossz; azt remélve, hogy ezen a világon vagy a másikon meggyógyul; egyszóval jót kívánunk neki. Ezt jelenti a Bibliában az, hogy szeressük felebarátunkat: kívánjuk a javát; s nem azt jelenti, hogy kedveljük, sem azt, hogy jónak mondjuk, amikor nem az.

Elismerem, ez azt jelenti, hogy olyan embereket szeressünk, akikben semmi szeretetreméltó sincs. De hát van-e szeretni való önmagunkban? Egyszerűen csak szeretjük magunkat, mert ez a lény mi magunk vagyunk. Isten arra rendelt bennünket, hogy ugyanezen a módon és ugyanezen okból mindenkit szeressünk; saját esetünkre azonban mintegy kidolgozta ennek a szeretetnek a lényegét, hogy megmutassa, hogyan kell annak működnie. Nekünk aztán folytatnunk kell a dolgot, és alkalmazni másokra is a szabályt. S ez talán könnyebb lesz, ha felidézünk: pontosan így szeret ő is minket. Nem azokért a szép és vonzó tulajdonságokért, amelyekről feltételezzük, hogy megvannak bennünk, hanem pusztán önmagunkért. Hiszen semmi szeretnivaló sincs bennünk: olyan teremtmények vagyunk, akik a gyűlöletet tulajdonképpen akkora élvezetnek tekintjük, hogy az arról való lemondás szinte olyan, mintha a sörözéssel vagy a dohányzással kellene felhagynunk. ...